

nanym narzędziem grzebykowanym. Naczynie wykonane ręcznie. Szerokość brzegu: 4,4 cm, zewn. szerokość obwodu wylewu: 32 cm.

PRZYPISY

¹ A. Szałapata — „Badania zwiadowcze w Świerchowej, pow. Jasło”, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1963, Rzeszów 1963, s. 34—36.

² Dokładna lokalizacja stanowiska tamże.

³ tamże.

⁴ A. Szałapata — „Z badań na cmentarzysku kurhanowym w Świerchowej, pow. Jasło”, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1964, Rzeszów 1964, s. 32—33. Sygnalizowano tu odkrycie naczyń. Po zrekonstruowaniu okazało się, że nie wszystkie opisane dane były ścisłe.

⁵ M. Śmiszko — „Duże naczynia baniaste okresu

rzymskiego w Małopolsce Wschodniej”, Wiadomości Archeologiczne T. XVI, Warszawa 1939, s. 230.

⁶ A. Szałapata — „Z badań na cmentarzysku kurhanowym w Świerchowej, pow. Jasło”, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1964, Rzeszów 1964, s. 32—33.

⁷ Numeracja kurhanów oparta jest na wynikach inwentaryzacji przeprowadzonej w 1964 r. Sporządzono wówczas roboczy plan sytuacyjny.

⁸ R. Rogozińska — „Cmentarzysko kultury komarówskiej w Bukównie”, Materiały Archeologiczne T. I, Kraków 1959, s. 97—113.

⁹ tamże s. 111.

¹⁰ Uzyskane dane zawdzięcza się głównie ob. Szczepanowi Skibie, który od szeregu lat żywo interesuje się przeszłością swojej miejscowości i jest w stałym kontakcie z Działem Archeologicznym Muzeum w Rzeszowie. Jemu to zawdzięczamy odkrycie stanowisk Nr 1 i 2 w Świerchowej oraz w Zarzeczcu. Tą drogą Dział Archeologiczny Muzeum w Rzeszowie składa Mu serdeczne podziękowanie.

Jerzy Kolendo

Wyniki prac wykopaliskowych na terenie osady z okresu rzymskiego w Maćkówce, pow. Przeworsk

Prace wykopaliskowe w Maćkówce, pow. Przeworsk, będące kontynuacją badań z lat poprzednich, prowadzono od 19 lipca do 7 sierpnia. Były one finansowane przez Konserwatora Zabytków Archeologicznych Woj. Rzeszowskiego. Pracami rozpoczętymi przez dr J. Wielowiejskiego kierowali dr J. Kolendo i mgr Z. Kapera. Dokumentację rysunkową wykonywali W. Kapera, student WSR w Krakowie oraz W. Benbenek. Przebadano przestrzeń 1,25 ara. Dokumentacja i materiały zostały złożone u Konserwatora Zabytków Archeologicznych Woj. Rzeszowskiego.

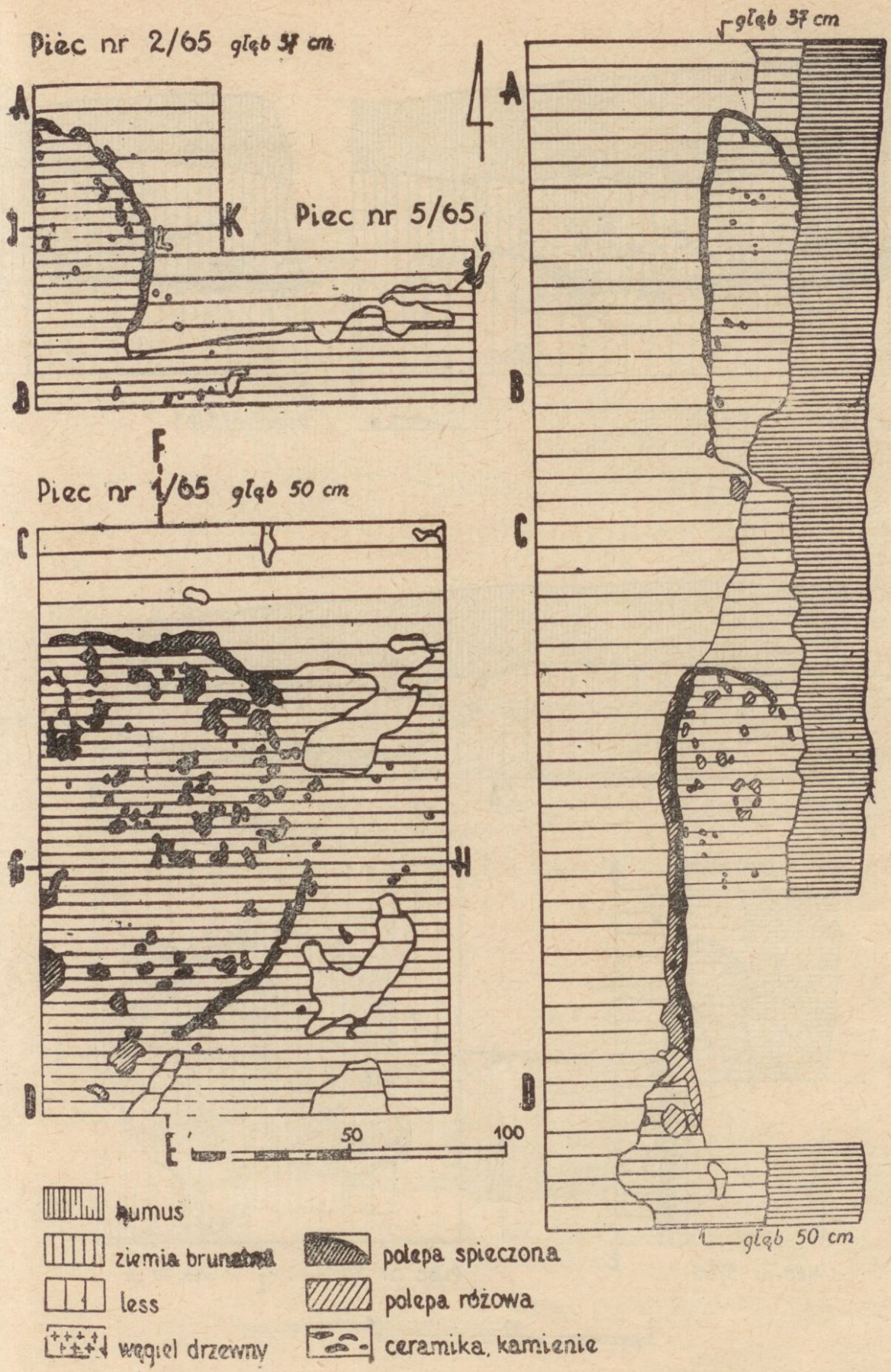
Kontynuowano badania w obrębie wykopów XIX i XXII położonych we wschodniej części osady przy zabudowaniach J. Obłozy. W wykopie XIX przebadano 3 jamy (z których 2 były eksplorowane częściowo w roku poprzednim) oraz dwa paleniska wyłożone kamieniami. W jamie 59 znaleziono na głębokości 75 cm skorupki jajka (nie zostało określone) oraz 2 dna naczyń.

W wykopie XXII odkryto 6 pieców zgrupowanych w dwóch zespołach (Ryc. 1—4). Dwa z nich zachowały się w całości, dwa były częściowo zniszczone już w storożytności, dwa zaś uległy częściowo uszkodzeniu w wyniku obsunięcia się skarpy piśnicy.

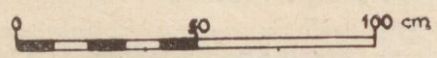
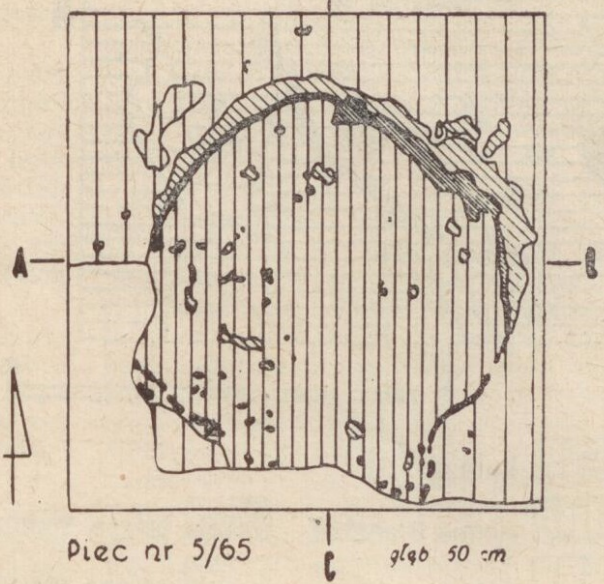
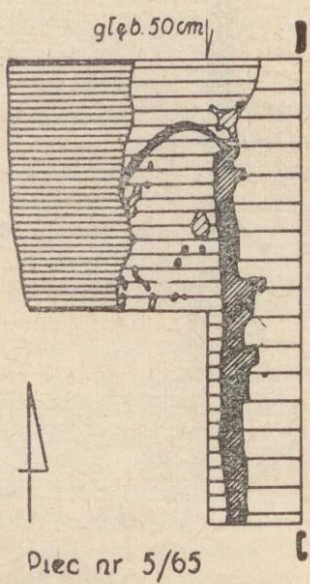
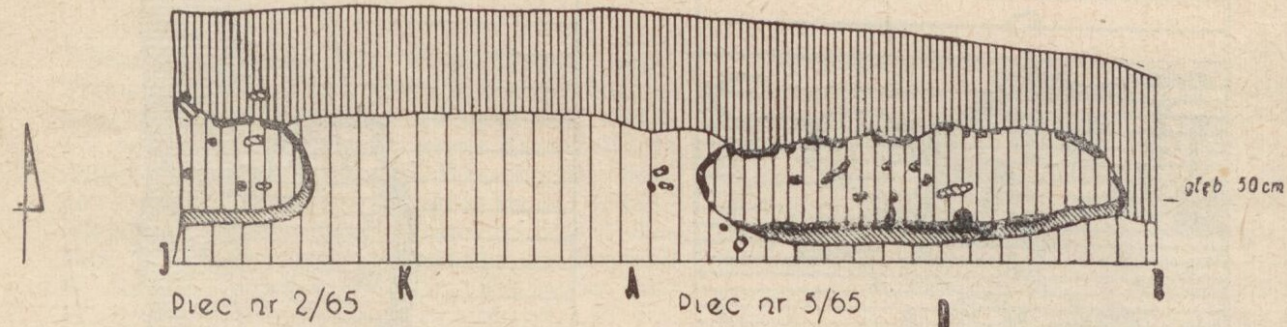
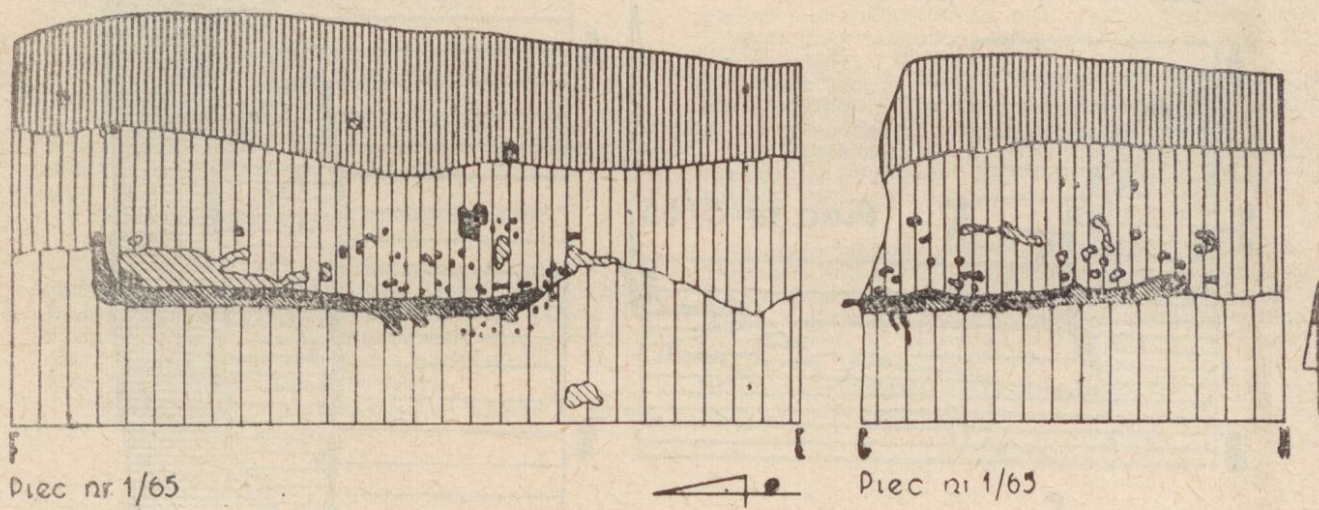
Posiadały one szereg cech wspólnych. Były to piece kopulaste, które w rzucie poziomym miały kształt owalu zbliżonego do koła lub też kształt gruszkowaty. Piece zostały wkopane w warstwę lessu. Ścianki oraz dna były zbudowane z różowej gliny. Brak jest jakichkolwiek śladów ich okopcenia. Zewnętrzna warstwa dna pieców posiadała kolor znacznie ciemniejszy i była dość twarda. Pod dnem w niektórych piecach znajdowała się warstwa skorup naczyń oraz kamieni.

Trzy piece położone w północnej części wykopu znajdowały się bezpośrednio pod warstwą ziemi ornej. Piec Nr 2/65 (Ryc. 1, 2) zachował się tylko w połowie ze względu na urwanie się brzegu skarpy piśnicy. Posiadał on w rzucie poziomym kształt gruszkowaty, jego wlot był skierowany ku południowi. Dno pieca znajdowało się na głębokości 59 cm. Długość — mierzona przy dnie wynosiła 87 cm, zachowana szerokość — ok. 38 cm. Najprawdopodobniej piec był pierwotnie dwa razy szerszy. Wysokość pieca — 32 cm. Zachowały się nie tylko ścianki boczne, ale również i górne. Ich grubość wynosiła 1—1,5 cm. Wysokość wlotu do pieca była prawie taka sama jak i wysokość pieca. Wypełnisko pieca stanowiła ziemia brunatna z niezbyt licznymi grudami polepy.

Piec Nr 1/65 (Ryc. 1, 2) znajdujący się w odległości ok. 100 cm na południe od pieca Nr 2 był częściowo zniszczony przez urwanie się brzegu skarpy piśnicy. Zachowały się ścianki boczne i części ścianki górnej od strony północnej. Posiadał on kształt gruszkowaty. Dno pieca znajdowało się na głębokości 69 cm. Największa zachowana szerokość 135 cm, wysokość — 37 cm. Wlot pieca był zorientowany w kierunku północno-wschodnim. Grubość ścianek bocznych wynosiła 1—1,5 cm. Warstwa gliny pokrywającej dno posiadała ok. 1 cm grubości. Pod nią znajdowała się warstwa dużych skorup naczyń grubościennych — 151 fragmentów ceramicznych pochodzących z 7 naczyń (Ryc. 5 a, b, c) oraz płaskich kamieni — 57. Skorupy występowały w centrum, kamienie grubsze od skorup koncentrowały się przy krawędziach pieca. Skorupy były kładzione stroną zewnętrzną, wypukłą ku górze. Wiele fragmentów ceramicznych leżących obok siebie pochodziło z tych samych

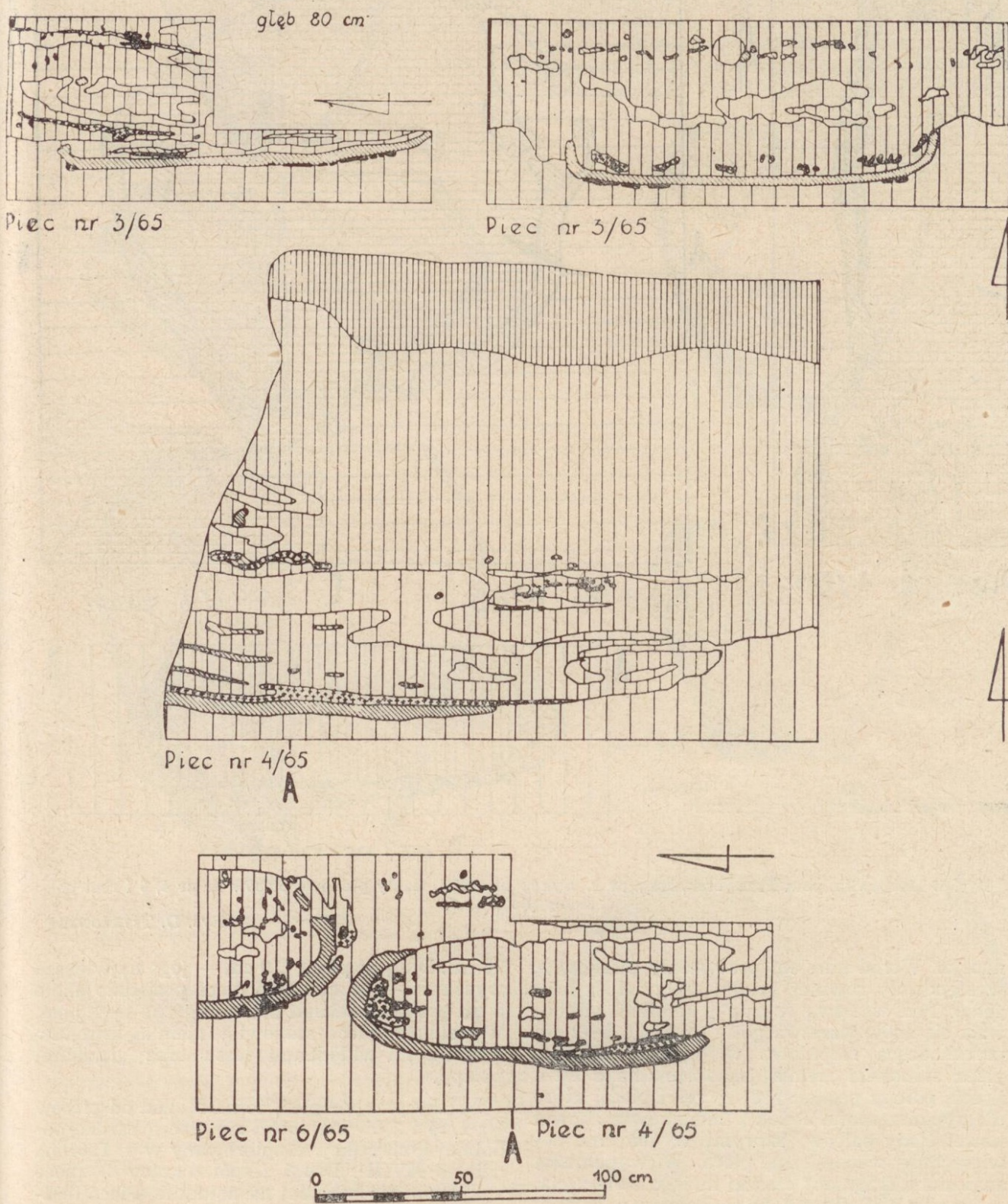

Ryc. 1. Maćkówka, pow. Przeworsk, stan. 2. Wykop nr XXII. Rzuty poziome i pionowe pieców nr nr 1, 2, 5.
 Rys. D. Trynkowska

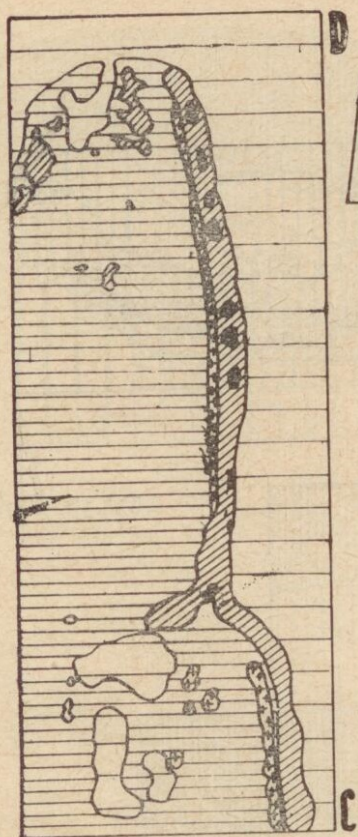

Ryc. 2. Maćkówka, pow. Przeworsk, stan. 2. Wykop nr XXII. Rzuty pionowe pieców nr nr 1, 2, 5 i rzut poziomy pieca nr 5.

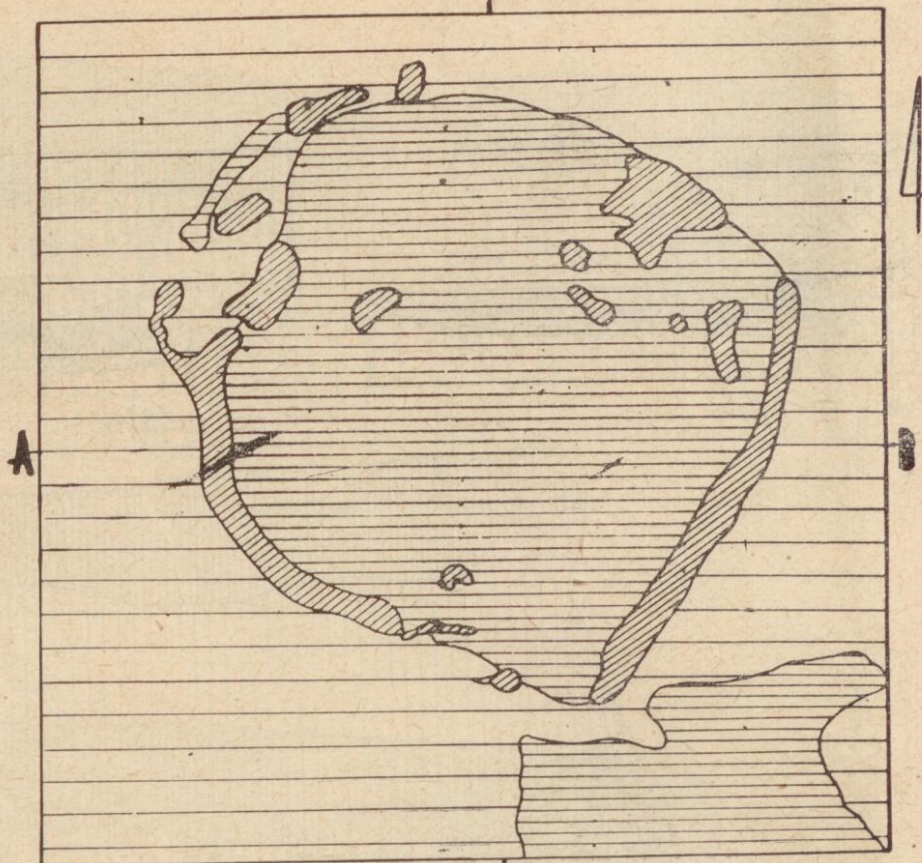
Rys. D. Trynkowska

Ryc. 3. Maćkówka, pow. Przeworsk, stan. nr 2. Wykop nr XXII. Rzuty pionowe pieców nr nr 3, 4, 6.
Rys. D. Trynkowska

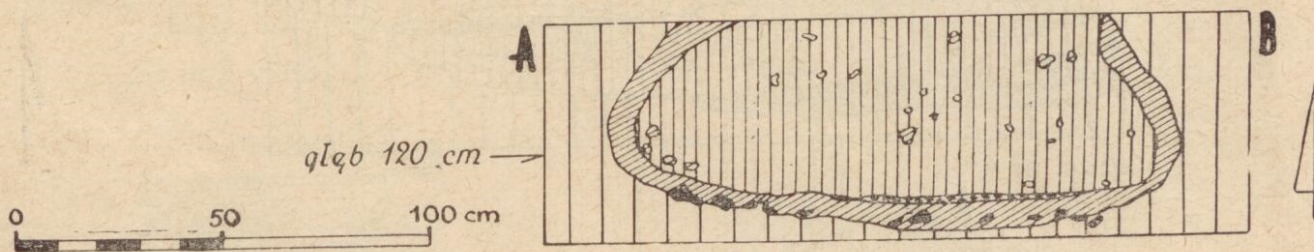

Piec nr 4/65

Piec nr 6/65

głęb 120 cm

Piec nr 6/65

Ryc. 4. Maćkówka, pow. Przeworsk, stan. nr 2. Wykop nr XXII. Rzuty pionowe pieców nr nr 4, 6 i rzut poziomy pieca nr 6.

Rys. D. Trynkowska

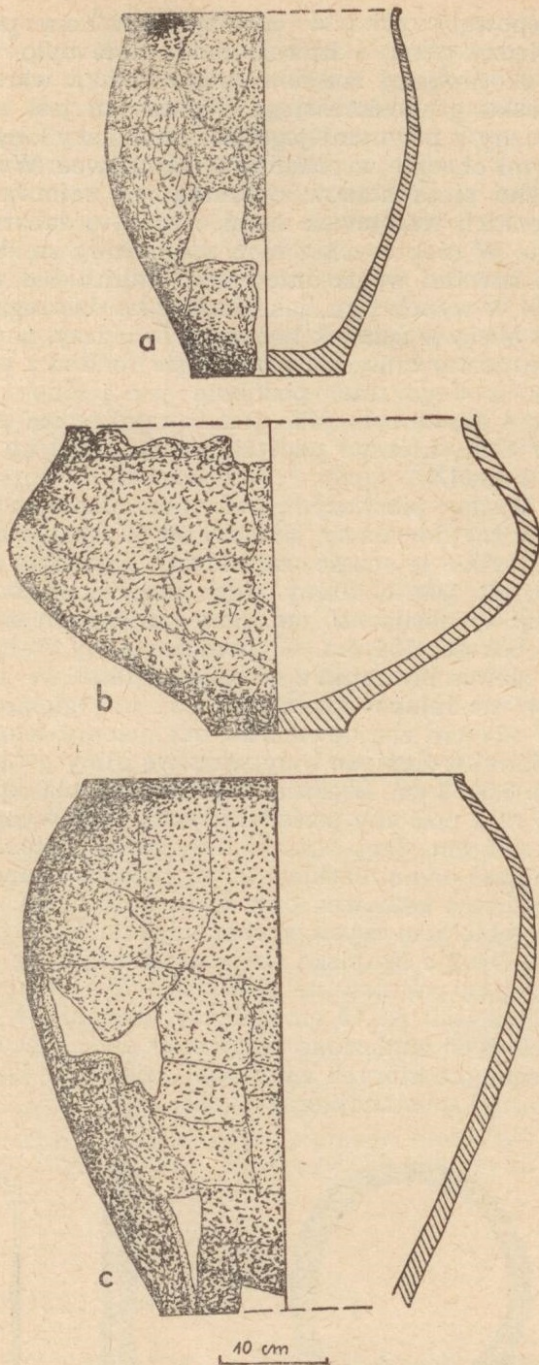
naczyń. Wśród kamieni przeważały piaskowce, występowały również grudki rudy żelaza oraz żużel. Pod warstwą skorup i kamieni znajdowała się znów warstwa gliny grubości 1—2 cm przechodząca stopniowo w less. Wypełnisko pieca stanowiła ziemia jasnobrunatna z dużą ilością polepy pochodzącej z części pieca, które uległy zniszczeniu. Jeden z kawałków zachował nawet ślady palców, którymi wygładzano powierzchnię wewnętrzną pieca. W wypełnisku znaleziono fragment czaszki dużego zwierzęcia.

Piec Nr 5/65 (Ryc. 1, 2), zachowany w całości, znajdował się w odległości 105 cm na wschód od pieca Nr 1. Jego wlot był skierowany na południe. Dno pieca Nr 5 znajdowało się na głębokości 55 cm. Największa jego szerokość wynosiła 115 cm, zaś szerokość mierzona przy dnie —

95 cm. Długość pieca 110 cm — jego największa wysokość — 28 cm. Dno pieca posiadało około 5 cm grubości, ścianki boczne i górne 1—1,5 cm. Wypełnisko pieca stanowiła ziemia brunatna z drobnymi wkładkami lessu oraz grudkami polepy.

Należy przypomnieć, że na zachód od pieców Nr 1/65 i 2/65 znajdował się piec o bardzo podobnej konstrukcji eksplorowany w r. 1961 na działce XVIII¹. Drugi zespół liczący 3 piece znajdował się bardziej na południe. Piece leżały tutaj na znacznej głębokości pod powierzchnią ziemi.

Piec Nr 6/65 zachował się w całości (Ryc. 3, 4, 7, 8). Był on zbudowany na planie elipsy zbliżonej do koła o średnicy 125—130 cm. Dno pieca

Ryc. 5. Maćkówka, pow. Przeworsk, stan. nr 2. Wykop XXII. Piec nr 1: a—c — naczynia gliniane.

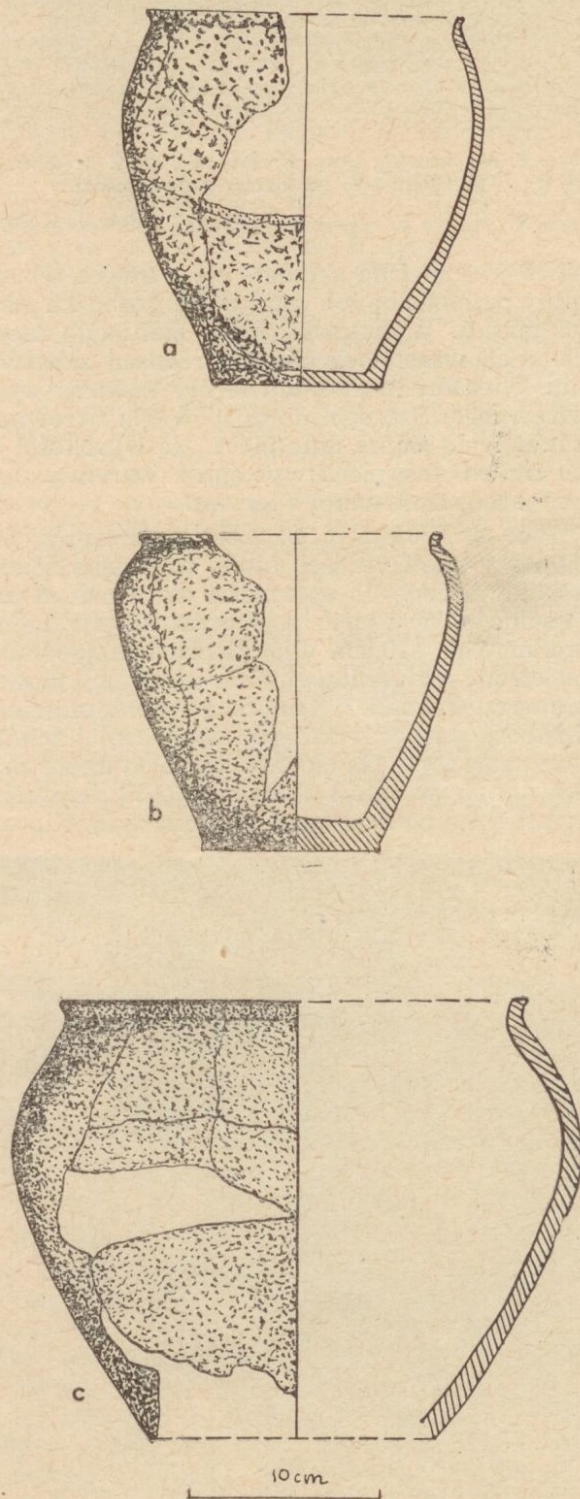
Rys. A. Siwak

lekkie nieckowate znajdowało się na głębokości ok. 145 cm. Jego wysokość wynosiła ok. 50—55 cm.

Włot do pieca znajdował się od strony południowej. Grubość ścianek bocznych i dna wynosiła 4—7 cm. Pod dnem znajdowała się warstwa brył żużla, przepalonych kamieni oraz skorup — 73 fragmenty ceramiczne pochodzące z 3 naczyń (Ryc. 6 a, b, c). Wypełnisko pieca stanowiła ziemia brunatna z kawałkami polepy. Jako jama przypiecowa było używane wewnętrzne częściowo zniszczonego pieca Nr 4/65. Ścianki obydwu tych pieców stykały się z sobą na przestrzeni ok. 30 cm.

Piec Nr 4/65 (Ryc. 3, 4), uległ częściowemu uszkodzeniu już w starożytności. Zachowa-

wał się prócz dna tylko ścianka boczna od strony północnej oraz małe kawałki ścianki górnej. Prócz tego oberwanie się skarpy zniszczyło włot do pieca. Posiadał on w rzucie poziomym kształt gruszkowaty. Zachowana długość pieca² wynosiła 120 cm, jego największa szerokość mierzona przy dnie około 105 cm. Dno pieca znajdowało się na głębokości 155 cm³. Włot do pieca, obecnie zniszczony, był skierowany w kierunku zachodnim. Grubość dna i ścianki bocznej wynosiła

Ryc. 6. Maćkówka, pow. Przeworsk, stan. nr 2. Wykop XXII. Piec nr 6: a—c — naczynia gliniane.

Rys. A. Siwak

Ryc. 7. Maćkówka, pow. Przeworsk, stan. nr 2. Profil pieca nr 6/65 od strony południowej.

Fot. J. Kolendo

ok. 6—7 cm. Dno składało się z dwóch warstw gliny przedzielonych warstwą gruboziarnistego piasku. Wypełnisko pieca stanowiło szereg cienkich warstewek ziemi o różnym zabarwieniu. Niektóre z nich zawierały kawałki węgla drzewnego. Szczególnie dużo węgla drzewnego znajdowało się na dnie pieca. Na wysokości ok. 30 cm od dna pieca występuje warstwa ziemi brunatnej zmieszanej z lessem.

Piec Nr 3/65 (Ryc. 3) został zniszczony częściowo w starożytności, kiedy to ścięto ścianki górną i boczne do wysokości ok. 8 cm od dna. Posiada on w rzucie poziomym kształt koła o średnicy ok. 120 cm. Wlot do pieca znajdował się od strony południowej. Dno pieca znajdowało się na głębokości 138 cm od powierzchni ziemi. Grubość dna oraz zachowanych części ścianek bocznych wynosiła ok. 4—5 cm. Pod dnem znajdowała się warstwa skorup — (133 fragmenty ceramiczne pochodzące z dwu naczyń). Nie wy-

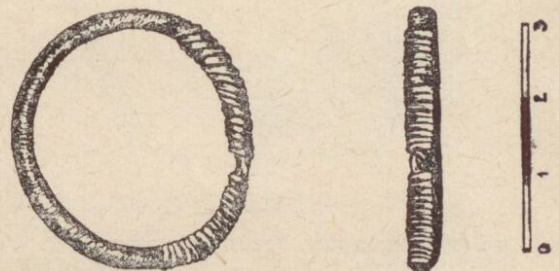

Ryc. 8. Maćkówka, pow. Przeworsk, stan. nr 2. Piec nr 6/65 w trakcie eksploracji

Fot. J. Kolendo

stępowały one pod całą powierzchnią pieca. Między gliną, z której zbudowane było dno, a skorupkami znajdowała się cienka warstwa piasku gruboziarnistego. Piasek ten jest identyczny z pewnymi jego gatunkami wydobywanymi obecnie w piasnicy w Maćkówce. Wypełnisko pieca stanowiło szereg (co najmniej 7) cienkich warstewek ziemi o różnym zabarwieniu. W niektórych z nich znajdowały się drobne kawałki węgla drzewnego. Taki układ warstw w wypełnisku, jak również bardzo regularne obcięcie ścianek bocznych świadczy, że piec ten został zniszczony w czasie budowy pieca Nr 6. Jego dno, podobnie jak i dno pieca Nr 4/65, służyło jako jama przypiecowa pieca Nr 6/65, którego wlot skierowany był ku południowi.

Między pierwszym, a drugim zespołem pieców znajdowała się jama Nr 60. Wyeksplorowano tylko jej część zachodnią. Posiadała ona kształt trapezoidalny. Jego największa szerokość wynosiła 230 cm. Dno znajdowało się na głębokości 184 cm. Wypełnisko jamy stanowiła ziemia brunatna z wkładkami lessu. W jamie tej niedaleko pieca Nr 5 na głębokości 55—77 cm znajdowało się zagłębienie, którego ścianki wylepione były warstwą gliny grubości ok. 0,5—2 cm. Średnica tego zagłębienia, którego rzut poziomy posiadał kształt koła, wynosiła ok. 35 cm. Jego ścianki były prawie pionowe, dno zaś lekko nieckowate. Wypełnisko stanowiła ziemia brunatna oraz duża ilość żużla. Nad zagłębieniem występowała większa ilość polepy. Drugie skupisko żużla znajdowało się bardziej na południe na głębokości 70—80 cm. Na głębokości ok. 45 cm, między piecami Nr 1/65 i Nr 5/65 znaleziono fragmenty dwóch naczyń, wewnątrz których znajdowały się ślady jakiejś czarnej substancji oraz 1 kość.

Ryc. 9. Maćkówka, pow. Przeworsk, stan. nr 2. Jama nr 60. Kółko z drutu srebrnego.

Rys. M. Szary

W jamie tej na głębokości 80 cm znaleziono lekko spłaszczone kółko wykonane z drutu srebrnego grubości ok. 2 mm, którego największa średnica wynosi 32 mm (Ryc. 9). Kółko to jest ozdobione dwiema ciasno zwiniętymi spiralami wykonanymi z cienkiego drutu, z których każda ma 12 zwojów. Analogiczne kółka interpretowane jako pierścienie znamy między innymi z II-go i III-go grobu książęcego z Wrocławia — Zakrzowa. Kółko znalezione w Maćkówce posiada jednak zbyt dużą średnicę, żeby można było przyjąć taką interpretację, której przeczy również analiza zabytków z Wrocławia — Za-

krzowa. Na jednym ze znalezionych tam kółek znajdował się bowiem wisiołek bursztynowy.

Na analogicznych kółkach znajdujących się na złotym łańcuchu ze skarbu w Simlau⁵ (Sziłágy-Schomláu) w Siedmiogrodzie były umocowane modele różnych narzędzi. Łańcuch z Simlau wyjaśnia być może funkcję tych kółek, które nanizane na sznur mogły służyć do umocowania jakichś ozdób.

Nad drugim zespołem pieców oraz dalej na południe ciągnęła się na odległość ok. 20 m warstwa ziemi intensywnie czarnej grubości do 60 cm. Poniżej znajdowała się warstwa ziemi brunatnej sięgająca w niektórych partiach do głębokości ponad 2 m. Ten pas ziemi czarnej i brunatnej był już uchwytny w czasie eksploatacji części zachodniej wykopu XXII w r. 1964. Ciągnie się on również dalej na wschód. Jest to jama o ogromnych rozmiarach wkopana w warstwę lessu. Pozostawała ona w jakimś związku z opisanymi powyżej piecami, które znajdowały się przy jej krawędzi północnej. Można przypuszczać, że wypełnisko tej jamy powstało z popiołów wyrzucanych z pieców, co rzuciłoby pewne światło na długość okresu ich użytkowania. Zarówno w warstwie ziemi czarnej jak i brunatnej znajdowano fragmenty ceramiczne, w tym kilka okazów tzw. ceramiki siwej, kości i grudy polepy.

Odkryte piece służyły najprawdopodobniej do przygotowania pożywienia, a w szczególności do wypieku chleba⁶. Dwa skupiska żużła odkryte w sąsiedztwie pieców nie przeczą temu przypuszczeniu, gdyż na terenie całej osady występuje on w dużej ilości. Należy też pamiętać, że żużel znajdował się w warstwie kamieni znajdujących się pod dnem pieców Nr 1/65, a zwłaszcza Nr 6/65. Owe 2 skupiska żużła mogą być więc zupełnie przypadkowe.

Chronologia względna pieców może być ustalona w sposób następujący. Najstarszymi były

piece Nr 3 i 4. Gdy one przestały funkcjonować, wybudowano piec Nr 6. Piece Nr 1, 2 i 5 były znacznie młodsze.

PRZYPISY

¹ J. Wielowiejski, Sprawozdanie z badań ratowniczych obiektów kultury przeworskiej w pow. przeworskim i radymniańskim w roku 1961, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1961, Rzeszów — Krosno 1961 r., s. 36.

² Długość pieca nie mogła znacznie przekraczać tej liczby. W profilu wschodnim działki eksplorowanej w r. 1964, który przebiegał w odległości ok. 30 cm od linii skarpy, nie było najmniejszych śladów tego pieca.

³ Wymiary podają od powierzchni ziemi nad piecem. Należy jednak pamiętać o dość silnym spadku terenu w kierunku południowym. Stąd różnice w głębokości nie mówią o wzajemnym usytuowaniu poszczególnych pieców.

⁴ Grempler, Der II. und III. Fund von Sackrau, Breslau 1888, tabl. II 1, tabl. III 7 i 8, tabl. VI fig. 5; K. Majewski, Importy rzymskie w Polsce, Warszawa Wrocław 1960, s. 79—91, nr 121, 124, 135.

⁵ J. Hampel, Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn, Braunschweig 1905, t. I s. 70.

A. Haberlandt, Ergologisches und Mythologisches zu Schatzkette von Szilágy — Schomláu, Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, XXX 1952, s. 97—110 i fotografie na s. 98 n.

⁶ O piecach piekarskich patrz W. Bender, B. Barankiewicz, Osada z okresu rzymskiego w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz, Archeologia Polski, T. VII, 1962, s. 33—35; W. Bender, B. Balke, Wyniki badań osady z okresu rzymskiego w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz, w 1961 roku, tamże, t. IX, 1964, s. 86—88 (odkryto tu 6 pieców w jednym skupisku); K. Chmielewski, K. Przewoźna, J. Żak, Osada z okresu „rzymskiego” w Poznaniu przy ul. Krańcowej 77 (Mińskiej 3), Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Nr 15, Archeologia Etnografia, zeszyt I, 1958, s. 79—85; K. Kwaśniewski, Paleniska i piece w polskim budownictwie ludowym, Wrocław — Warszawa — Kraków 1963, s. 141, przyp. 141 — zestawienie znalezisk. Por. również J. Kostrzewski, Wielkopolska w pradziejach, Warszawa — Wrocław 1955, s. 231 — Sosnowiec, pow. śremski — „palenisko gliniane, zbudowane na podstawie z kamieni i skorup układanych obok siebie na podobieństwo bruku”.

Andrzej Koperski

Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych na późnorzymskiej osadzie w Krasiczynie, pow. Przemyśl

Badania archeologiczne przeprowadzone w 1965 r. na późnorzymskiej osadzie w Krasiczynie, pow. Przemyśl stanowią kontynuację wykopalisk z roku poprzedniego¹. Na dziedzińcu zamkowym natrafiono na 5 obiektów archeologicznych o charakterze mieszkalnym i gospodarczym. Oznaczono je kolejnymi numerami 15/65—19/65.

O b i e k t 15/65 — Ar 26 ćw. A, B. Pod warstwą nowożytnego nasypu na gł. ok. 30 cm zarysowała się ciemna plama ziemi o kształcie wydłużonego owalu (Ryc. 1). Wymiary zaciemnienia wynosiły w linii wschód-zachód 450 cm, zaś w linii północ-południe 150 cm. Jama sięgała do gł. ok. 45 cm. W profilach widoczne było płaskie dno obiektu. Zachowana część sta-

nowiła dolną partię jamy. Górna część uległa zniszczeniu podczas niwelacji dziedzińca zamkowego. Wypełnisko tworzyła czarno-szara ziemia.

W obiekcie wystąpiły fragmenty późnorzymskiej ceramiki siwej robionej na kole. Jama zawierała również liczną ceramikę kuchenną, grubościenną, z grubą domieszką tłucznia, silnie wypaloną, często o powierzchniach chropowatych obmazywaniem. Wśród tej ceramiki przeważały fragmenty o barwie jasno-brunatnej. Zarówno faktura ceramiki jak i występowanie fragmentów naczyń z wyodrębnionym dnem (Ryc. 3 a), fragmentów krawędzi lekko wychylonych na zewnątrz (Ryc. 3 b) pozwala datować tę ceramikę na okres późnorzymski.